

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
“ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК**

ХОМИН ІРИНА ПЕТРІВНА

УДК 631.11:330.31:330.14

**РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(економіка сільського господарства і АПК)**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

КИЇВ – 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному науковому центрі „Інститут аграрної економіки” Української академії аграрних наук

Науковий керівник: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник, академік УААН
Ситник Віктор Петрович,
Українська академія аграрних наук,
Перший віце-президент

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
член-кореспондент УААН
Кириленко Іван Григорович,
Національний науковий центр
„Інститут аграрної економіки” УААН,
головний науковий співробітник

кандидат економічних наук, доцент
Охріменко Ігор Віталійович,
Національний аграрний університет
Кабінету Міністрів України,
доцент кафедри біржової діяльності

Захист відбудеться „28” вересня 2007 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 у Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, к. 212.

Автореферат розісланий „23” серпня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

О. Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Головною передумовою стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва за сучасних умов є формування достатнього обсягу ресурсів, необхідних для забезпечення розширеного відтворення в галузі, що зумовлюється, з одного боку, майже повним зносом матеріально-технічної бази, а з іншого – недостатніми можливостями підприємств аграрного сектору економіки забезпечити вирішення цієї проблеми. Певною мірою це сталося через відсутність цілеспрямованої фінансово-економічної політики в аграрній сфері, що особливо проявилось у 90-х роках минулого століття, коли внаслідок негативної дії комплексу суб'єктивних та об'єктивних чинників відбулись відчутні перекоси у системі економічних взаємовідносин сільськогосподарських підприємств із партнерами, які входять в систему агропромислового комплексу.

Не змінилася ситуація щодо ресурсного забезпечення відтворення і після 2000 року, незважаючи на певні позитивні зміни у виробництві сільськогосподарської продукції, оскільки це не супроводжувалось адекватним збільшенням прибутковості виробництва через диспаритет взаємовідносин сільськогосподарських товаровиробників з виробниками засобів виробництва, з одного боку, та переробними підприємствами – з іншого.

Як наслідок, недостатня забезпеченість сільськогосподарських підприємств ресурсами відтворення стала однією з головних причин того, що в них не забезпечується упродовж тривалого періоду не тільки розширене, а й просте відтворення, тому відбувається руйнування вже створеної у минулому матеріально-технічної бази внаслідок зростання рівня зносу наявних основних засобів через неможливість їх своєчасної заміни, що унеможлиблює вихід галузі з кризового стану в перспективі.

Це зумовлює невирішеність проблеми ресурсного забезпечення відтворення в галузі, отже, актуальність її дослідження, оскільки вона надто важлива, щоб її ігнорувати, хоча, водночас, варто зазначити, що в цілому проблема відтворення з позицій політекономічних або техніко-економічних глибоко досліджена у працях Ф. Кене, Д. Кейнса, М. Кондратьєва, А. Маршалла, К. Маркса, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Фрідмена, Й. Шумпетера. Вагомими є наукові дослідження вітчизняних вчених: В. Андрійчука, І. Кириленка, І. Лукінова, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, С. Мочерного, Б. Пасхавера, Г. Підлісецького, М. Туган-Барановського, В. Юрчишина, К. Якуби.

Ресурсне забезпечення процесу відтворення на макрорівні досліджували вітчизняні вчені П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, П. Лайко, С. Мельник, О. Олійник, О. Онищенко, І. Охріменко, П. Саблук, В. Ситник, В. Трегобчук та інші.

Проте недостатньо дослідженою залишається проблема ресурсного забезпечення відтворення безпосередньо у сільськогосподарських підприємствах в умовах загальної незбалансованості економіки в поєднанні з інфляцією, оскільки подолати такі негативні тенденції зусиллями самих сільськогосподарських підприємств досить важко, адже виокремити аграрне виробництво із загального контексту економічних взаємовідносин в державі нереально.

Отже, пошук шляхів виходу із ситуації, що склалася, з урахуванням першочерговості вирішення проблеми індивідуального відтворення в сільськогосподарських підприємствах має практичне значення. Відтак комплексне системне дослідження об'єктивних закономірностей ресурсного забезпечення відтворення є актуальним, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження, його мету і важливість завдань, які вирішуються.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до програми науково-дослідних робіт Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки” УААН „Наукові основи аграрної політики трансформації економічних відносин агропромислового виробництва в ринкових умовах” (номер державної реєстрації 0196U016303).

У межах наукової програми автором виконані дослідження, пов'язані з ресурсним забезпеченням відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо ресурсного забезпечення відтворення з урахуванням потреб і можливостей сільськогосподарських підприємств, спрямованих на забезпечення їх збалансованого розвитку на сучасному етапі.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішувались такі завдання:

- запропонувати методіку вирівнювання ресурсів відтворення з урахуванням циклічності результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та розробити модель, яка забезпечує їх збалансоване формування;
- обґрунтувати перспективні шляхи ресурсного забезпечення відтворення в поєднанні з протиінфляційними заходами;
- на основі узагальнення теоретичних і практичних матеріалів доповнити трактування сутності та змісту ресурсного забезпечення відтворення;
- розробити удосконалену методіку контролю за цільовим призначенням ресурсів відтворення;
- доповнити методичні підходи щодо взаємозв'язку амортизації та прибутку як джерел ресурсного забезпечення відтворення;
- з урахуванням особливостей кредитування та бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств розробити пропозиції щодо удосконалення механізму їх застосування для забезпечення відтворення у сільському господарстві;
- обґрунтувати напрями подолання кризової ситуації в сільськогосподарських підприємствах щодо формування ресурсів простого і розширеного відтворення на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження обрано процес ресурсного забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей.

Предметом дослідження є методологічні і прикладні аспекти ресурсного забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження. В дисертації використовувались як загальнонаукові діалектичні, так і специфічні економічні методи дослідження: абстрактно-логічний, а саме індукції – для визначення резервів збільшення ресурсів

відтворення; дедукції – для оцінки впливу чинників на формування ресурсів відтворення; системного аналізу – для виявлення функціональної залежності джерел і ресурсів відтворення; аналітичні розрахунки – для вивчення тенденцій та закономірностей формування ресурсів відтворення і їх використання; групування і статистичних порівнянь – для виявлення співвідношень між чинниками формування ресурсів відтворення; спостереження і узагальнення – для дослідження особливостей формування ресурсів відтворення в сільськогосподарських підприємствах; графічний – для відображення динаміки показників формування ресурсів відтворення; розрахунково-конструктивний – для обґрунтування збалансованої моделі формування ресурсів відтворення.

Інформаційною базою дослідження стали наукові монографічні джерела, статті й інші публікації вітчизняних та зарубіжних учених за окресленою проблемою, аналітичні збірники Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки”, статистичні матеріали і звітність сільськогосподарських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в системному обґрунтуванні та вирішенні комплексу завдань, пов’язаних із забезпеченням оптимізації формування і використання ресурсів відтворення в сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах. Основними елементами, які відображають наукову новизну, є наступні результати.

Вперше:

- запропоновано методику вирівнювання ресурсів відтворення з урахуванням циклічності результатів діяльності сільськогосподарських підприємств за рахунок згладжування коливань прибутку формуванням ресурсів відтворення не за залишковим принципом, а з дотриманням нормативу;
- обґрунтовано перспективні шляхи ресурсного забезпечення відтворення в сільськогосподарських підприємствах у поєднанні з протинфляційними заходами шляхом накопичення коштів на банківських рахунках промислово-фінансових об’єднань для фінансування відтворення;

удосконалено:

- трактування сутності та змісту ресурсного забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах, зокрема, обґрунтовано його розмежування з виробничо-технічними ресурсами відтворення;
- методику контролю за цільовим призначенням ресурсів відтворення шляхом розмежування на окремих рахунках коштів сільськогосподарських підприємств, призначених для поточних витрат і відтворення виробничих фондів;

дістали подальший розвиток:

- методичні підходи щодо оптимізації формування прибутку на основі врахування його взаємозалежності від іншого джерела ресурсного забезпечення – амортизації, шляхом застосування різних методів її нарахування;
- пропозиції щодо удосконалення механізму кредитування та застосування бюджетної підтримки для забезпечення рівного доступу суб’єктів господарювання до пільгового кредитування та бюджетного фінансування з

метою здійснення процесу відтворення у сільськогосподарських підприємствах;

- обґрунтування шляхів подолання кризової ситуації щодо ресурсного забезпечення відтворення за рахунок залучення додаткових резервів збільшення власних джерел відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Практичне значення одержаних результатів. У дисертації запропоновано науково обґрунтовану методику ресурсного забезпечення відтворення. Її запровадження дає можливість забезпечити збалансування потреб у ресурсах відтворення за напрямками їх використання на перспективу, забезпечуючи згладжування циклічності економічних можливостей сільськогосподарських підприємств і стабільність відтворювальних процесів.

Розроблені пропозиції щодо обґрунтованого формування ресурсів відтворення виробничого потенціалу та їх раціонального використання прийняті до впровадження Головним управлінням агропромислового розвитку Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 370/01-13/02 від 05.07.2006 р.). Пропозиції щодо удосконалення фінансування відтворення прийняті до впровадження Головним управлінням агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації (довідка № 125/02-29 від 15.08.2006 р.). Розроблені пропозиції щодо збалансованості ресурсного забезпечення відтворення з урахуванням циклічності економічних можливостей підприємств галузі прийняті до впровадження в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області (довідка № 10-4/25-18 від 28.02.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, виконані автором особисто і відображені в наукових працях, які опубліковані у фахових виданнях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію і одержали позитивну оцінку на Міжнародній науково-теоретичній конференції „Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці” (м.Житомир, 3-5 березня 2005 р.), Міжнародній науково-практичній конференції „Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (м.Луцьк, 3-5 червня 2005 р.), Третій міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених „Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті” (м.Тернопіль, 23-24 лютого 2006 р.), Міжнародній науково-практичній конференції „Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва” (м.Харків, 11-12 квітня 2006 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані у 10 одноосібних працях загальним обсягом 2,6 друк. арк., в тому числі: у фахових виданнях – 5 наукових статей обсягом 1,6 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота викладена на 180 сторінках друкованого тексту, містить 37 таблиць, 17 рисунків; список бібліографічних джерел із 188 найменувань і 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі „Теоретичні основи відтворення у сільськогосподарському виробництві та особливості його ресурсного забезпечення” висвітлено теоретичні основи відтворення у сільськогосподарському виробництві та особливості його ресурсного забезпечення. На основі узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних учених-економістів визначено економічну сутність ресурсного забезпечення відтворення й уточнено його трактування, визначено тенденції простого і розширеного відтворення на прикладі сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей.

Виходячи з того, що ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств можливе за умови забезпечення постійного оновлення виробничих фондів, тобто їх відтворення, адже рух засобів і предметів праці супроводжується зношенням, споживанням і заміщенням у вартісній та натуральній формах, досліджено особливості екстенсивного й інтенсивного типів відтворення.

У науковій літературі екстенсивне відтворення трактується як залучення до процесу виробництва додаткових працівників, природних ресурсів, основних та оборотних фондів за незмінної технічної основи. Інтенсивний тип відтворення здійснюється завдяки застосуванню прогресивних технологій, підвищенню якості робочої сили, впровадженню передових форм і методів організації виробництва тощо. Воно відбувається за двома формами: фондоемною, коли підвищення продуктивності праці досягається на базі збільшення витрат речових виробничих фондів на одиницю продукції, і фондозберігаючою, при якій підвищення продуктивності праці супроводжується економією речових виробничих фондів на одиницю продукції.

Особливістю сучасної ситуації в сільському господарстві є наявність певного протиріччя: здійснення екстенсивного типу розширеного відтворення принципово неприйнятне, але воно здебільшого і є характерним для нинішньої ситуації в галузі, а тому ресурси використовуються нераціонально, оскільки незмінна технічна основа виробництва зумовлює його високу затратність. Внаслідок цього підвищується собівартість продукції та зменшується маса прибутку і, таким чином, утворюється замкнуте коло, що не дозволяє подолати кризовий стан у більшості сільськогосподарських підприємств. Певні позитивні тенденції намітились щодо скорочення витрат праці та основних і оборотних засобів на одиницю продукції, що є характерною ознакою інтенсифікації виробництва, але за умови збільшення їх абсолютних обсягів, використовуваних у виробництві. В сільськогосподарських підприємствах відбувається скорочення як загальних обсягів використовуваних засобів і предметів праці, так і витрат останніх у натуральних вимірниках на одиницю продукції, що не вписується у класичні схеми відтворення на екстенсивній чи інтенсивній основі.

На більшості сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей нагальною є проблема забезпечення хоча б простого відтворення, оскільки впродовж останніх років тут спостерігається стійка тенденція до руйнування створеної раніше матеріально-технічної бази. До

того ж наявні основні засоби наближаються до критичної межі зносу. Скорочення чисельності працівників відбувається випереджаючими темпами порівняно зі зменшенням основних засобів. Це супроводжується зменшенням обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, а тому ресурси на підприємствах аграрної сфери були недостатніми для здійснення навіть простого відтворення (табл.1).

Таблиця 1

**Динаміка елементів відтворення у
сільськогосподарських підприємствах, млн.грн.**

Елементи відтворення по областях	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Івано-Франківська область:						
Основні засоби	646,4	455,4	358,0	288,9	279,5	350,4
Оборотні засоби	791,6	491,2	382,5	257,5	252,0	304,8
Матеріальні витрати	104,7	95,3	79,1	79,3	102,6	140,2
Витрати на оплату праці	24,4	24,4	20,4	17,4	23,6	24,5
Львівська область:						
Основні засоби	2680,9	1666,5	1292,2	1106,1	930,8	891,5
Оборотні засоби	2537,4	1962,0	1187,8	988,2	898,2	829,1
Матеріальні витрати	185,5	182,1	153,4	157,8	190,2	258,5
Витрати на оплату праці	40,4	40,3	35,3	33,4	38,5	53,5
Тернопільська область:						
Основні засоби	1598,3	1287,4	994,0	837,9	783,5	800,4
Оборотні засоби	1431,4	955,8	820,2	707,1	697,1	704,4
Матеріальні витрати	287,0	310,9	255,6	238,3	283,7	328,2
Витрати на оплату праці	67,0	72,1	61,5	51,1	59,8	72,0

Таким чином, співвідношення елементів відтворення за аналізований період не було стабільним. Якщо у 2000 році між вартістю основних та оборотних засобів, матеріальними витратами і оплатою праці воно становило в Івано-Франківській області 1 : 1,22 : 0,16 : 0,04; Львівській – 1 : 0,95 : 0,07 : 0,02; Тернопільській – 1 : 0,90 : 0,18 : 0,04, то у 2005 році це співвідношення стало відповідно таким: 1 : 0,87 : 0,40 : 0,07; 1 : 0,93 : 0,29 : 0,06; 1 : 0,88 : 0,41 : 0,09. Тобто, з розрахунку на одну гривню основних засобів припадає від 0,87 до 0,93 грн. оборотних засобів, 0,29 – 0,40 – матеріальних витрат, 0,06 – 0,09 грн. – оплати праці. Можна зробити висновок, що недостатня забезпеченість сільськогосподарських підприємств ресурсами відтворення була однією з головних причин стійкої тенденції до зниження їх фондозабезпеченості, яка поєднувалась з іншою об'єктивною тенденцією – зростанням рівня зносу наявних основних засобів через неможливість їх своєчасної заміни.

Це, в свою чергу, стало причиною необхідності підтримання експлуатаційних властивостей таких основних засобів, які мають бути виведені з експлуатації насамперед через їх моральний знос, що негативно позначається на формуванні ресурсів відтворення, оскільки значна їх частина використовується нерационально, зважаючи на надто високу вартість відновлення експлуатаційних властивостей повністю зношених об'єктів, як правило, шляхом капітальних ремонтів.

Неможливість накопичення достатньої маси ресурсів відтворення зумовила стан, за якого на більшості сільськогосподарських підприємств доводилось керуватись у здійсненні процесів відтворення не якісними критеріями основних засобів, а в першу чергу їх ціновими параметрами, і придбані об'єкти не завжди були найновішими з позицій відповідності сучасним вимогам науково-технічного прогресу. Нерідко вже в момент придбання їх моральний знос був очевидний, особливо щодо тракторів, комбайнів, сівалок. Проте порівняно з досконалішими зарубіжними зразками обмеженість ресурсів відтворення об'єктивно спонукає сільськогосподарські підприємства до вибору неоптимального варіанта оновлення матеріально-технічної бази, оскільки, наприклад, зернозбиральні комбайни США, Німеччини, інших країн далекого зарубіжжя коштують у 3-5 разів дорожче, ніж вітчизняні.

Тому при відтворенні матеріально-технічної бази в сільськогосподарських підприємствах спостерігався відхід від раціональних вимог щодо її формування, оскільки якісні параметри були на другому плані, а вирішальний вплив мали вартісні чинники, хоч закономірність має бути зворотною. Причому, як система ціноутворення, так і інші складові відносин при відтворенні матеріально-технічної бази не були спрямовані на забезпечення досягнення такої науково обґрунтованої закономірності, оскільки галузь сільськогосподарського машинобудування теж знаходиться в стані глибокої економічної кризи, внаслідок чого тут не здійснюються достатні інвестиції для запровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу.

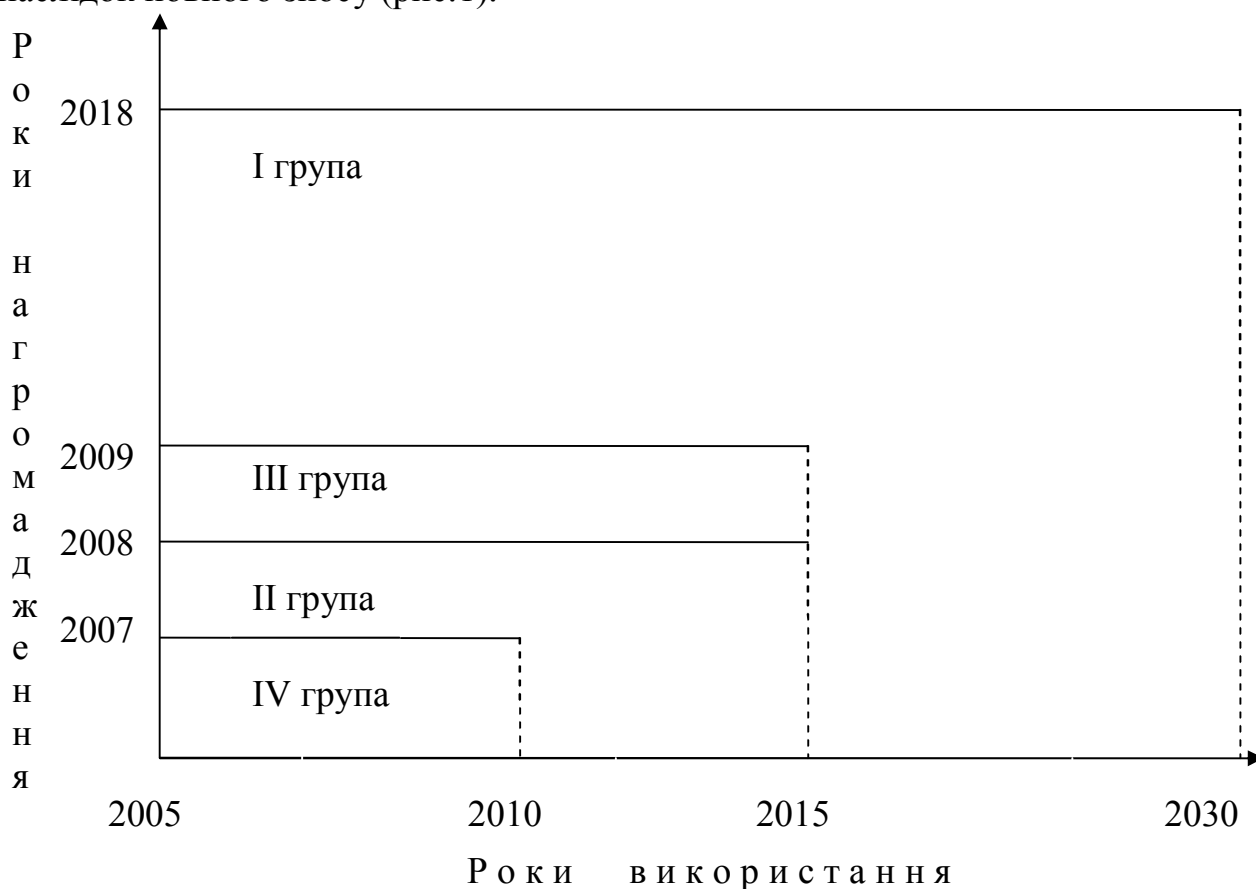
В дисертації доведено, що ресурсне забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах може здійснюватися за рахунок частини коштів і швидколіквідних активів, а також виробничих запасів власного виробництва, цільове призначення яких – використання для заміщення спожитих у виробничому процесі основних і оборотних засобів, відтворення робочої сили. Відмінність їх від джерел формування ресурсів відтворення полягає в тому, що власне ресурси неможливо розділити на складові, оскільки походження будь-якого виду ресурсів може бути комбінованим. Приміром, джерелами вільних коштів на поточному рахунку в банку можуть бути амортизація, прибуток, виручка від реалізації основних засобів або навіть внески засновників чи емісія акцій, а запаси готової продукції сформовані за рахунок як власних коштів, так і кредитів банку. Джерела ж формування ресурсів відтворення в жодному випадку не змішуються і завжди зберігають своє цільове призначення, незважаючи на те, що власне ресурси, сформовані за їх рахунок, можуть використовуватись на різні цілі: наприклад, кошти – на сплату податків, штрафів, пені; інші швидколіквідні активи – на виплату дивідендів, внутрішнє споживання, зрештою списані як природні чи надзвичайні втрати.

У цілому джерелом ресурсів відтворення є доходи сільськогосподарських підприємств, отримані ними в результаті діяльності, адекватні прибуткові та амортизації. За рахунок цих джерел формуються власні ресурси відтворення, причому не тільки у грошовій формі, адже значна частина швидколіквідних активів не проходить грошової стадії кругообороту. Водночас до складу ресурсів

відтворення входять не тільки власні кошти, а й позичені – кредити банків і бюджетне фінансування.

У другому розділі „**Структура ресурсного забезпечення простого і розширеного відтворення**” визначено складові ресурсного забезпечення, проаналізовано їх динаміку та обґрунтовано резерви джерел, які можуть бути використані для здійснення простого і розширеного відтворення в сільськогосподарських підприємствах.

Зокрема, встановлено, що тривалість періоду накопичення амортизації з одночасним використанням основних засобів, на які вона нараховується, адже їх зношування здійснюється поступово, зумовлює формування певної маси ресурсів відтворення, тобто вільних коштів до моменту необхідності заміни цих об'єктів внаслідок повного зносу (рис. 1).

- I група – будівлі і споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої;
 II група – автомобільний транспорт, меблі, прилади;
 III група – сільськогосподарські машини, робоча і продуктивна худоба;
 IV група – електронно-обчислювальні машини.

Рис. 1. Циклічність нагромадження і використання амортизації для відтворення основних засобів

Оскільки циклічність заміщення зношених основних засобів виходить за межі календарного року і триває іноді кілька десятків років, це дає можливість упродовж такого періоду направляти кошти, джерелом яких є амортизація, на розширене відтворення.

Зокрема, розрив між нагромадженням суми амортизації, достатньої для відтворення основних засобів, та фактичним їх вибуттям внаслідок повного зносу досить значний: від трьох років – за об'єктами IV групи, до дванадцяти років – за приналежними до I групи. Таким чином, упродовж такого періоду кошти, які в кінцевому підсумку призначаються для простого відтворення основних засобів, можуть бути використані на інші цілі, у тому числі й для придбання або будівництва нових основних засобів, що при наявності тих, на які нараховувалась амортизація, є нічим іншим, як розширеним відтворенням. Тим самим у певний період амортизація виступає як джерело ресурсів розширеного відтворення, причому не обов'язково саме у вигляді капітальних вкладень в основні засоби, адже зараз вони не розмежовуються за сферами діяльності підприємств, а обліковуються загальною сумою на рахунок в банку, що вважаємо недоліком у їх використанні, який спричиняє іммобілізацію коштів.

Причому це має, як правило, одновекторне спрямування, оскільки дефіцит ресурсів для здійснення виробничої діяльності змушує сільськогосподарські підприємства використовувати їх у першу чергу для придбання виробничих запасів (пально-мастильних матеріалів, запасних частин, мінеральних добрив тощо) без огляду на цільову приналежність до сфери капітальних інвестицій. Хоча протилежний вектор – використання ресурсів виробничої сфери для покриття витрат на капітальні інвестиції також має місце, особливо при будівництві об'єктів господарським способом, коли залучається вантажний автотранспорт, використовується електроенергія, ремонтні матеріали та інше.

Проте це не означає, що амортизація в даному випадку стає джерелом розширеного відтворення взагалі, адже мова може йти лише про тимчасове використання цих коштів, бо незабаром все ж таки виникне необхідність їх спрямування для простого відтворення основних засобів. Певна річ, при цьому використовуються кошти, які надійшли з інших джерел, але, якщо заглибитись в сутність їх формування як ресурсу відтворення, то джерелом їхнього походження є амортизація.

У дисертації підкреслено, що між амортизацією і зносом основних засобів тотожності немає. Адже не можна вважати, що сума зносу будь-якого об'єкта залежить від способу нарахування його амортизації. Достатньо порівняти встановлені методи нарахування амортизації, щоб переконатись у їх віддаленості від реальних термінів експлуатації об'єктів, тобто кінцевих періодів їхнього як морального, так і фізичного зносу.

Так, за методом зменшення залишкової вартості знос вантажного автомобіля „КАМАЗ” за перший рік мав би становити 35,4% (116,8 тис. грн.), за другий – 22,8% (75,5 тис. грн.), ... за восьмий – лише 1,7% (5,5 тис. грн.). При застосуванні методу прискореного зменшення залишкової вартості повний знос цього об'єкта основних засобів мав би відбутися за чотири роки – по 25% щорічно, а за кумулятивним знос ступінчасто знижується від 22,2% (71 тис. грн.) – за перший рік, до 2,8 % (8,9 тис.грн.) – за восьмий рік, що суперечить логіці та практиці використання в даному випадку вантажних автомобілів. Насправді тенденція зносу будь-якого об'єкта протилежна: від незначного – в перші роки експлуатації, до надто інтенсивного – в останні, що зумовлено не тільки суто технічними

причинами, коли так звана „фізична втома матеріалів” спричиняє їх прискорене руйнування, але навіть психологією користувачів, які дбайливіше ставляться до експлуатації нових об'єктів, ніж до старих.

Таким чином, коливання річних сум амортизації за різними методами надто суттєві, щоб їх можна було однозначно трактувати як придатні для всіх підприємств без урахування специфіки умов виробництва, адже амортизація, як складовий елемент собівартості продукції, неминуче впливає на формування прибутку. Водночас не до всіх об'єктів основних засобів підприємства можна обґрунтовано застосовувати лише один обраний метод нарахування амортизації, зважаючи на те, що особливості використання навіть однакових об'єктів досить суттєво впливають на рівень їх зносу (приміром, знос автотранспорту буде неоднаковим при використанні його на складі та фермі, оскільки в останньому випадку на його рівні позначиться агресивність середовища експлуатації, яка, до речі, враховувалася раніше в нормах амортизації шляхом застосування коригуючих коефіцієнтів).

Крім того, необхідно брати до уваги, що застосування методів нарахування амортизації має узгоджуватися з формуванням ресурсів підприємства, бо її питома вага в них теж досить вагома.

Головним джерелом ресурсного забезпечення відтворення мав би бути прибуток. Однак в більшості сільськогосподарських підприємств нині можна вести мову лише про маржинальний дохід, адже за сучасних рівнів реалізаційних цін вони покривають лише частину змінних витрат. Причому змінні витрати в них не завжди оптимальні з позицій відтворення, особливо робочої сили, бо, наприклад, середньомісячна оплата праці в сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей нижча від офіційно затвердженого мінімуму. Якщо перерахувати собівартість продукції, включивши у статтю „Оплата праці” її за цим мінімумом та в статтю „Інші витрати” – відповідну суму відрахувань на соціальні заходи, то в цьому випадку розрахункові показники собівартості продукції підвищуються в середньому на 1,9-4,7 %, а прибуток із-за цього знижується на 9,1-27,8 % (збиток збільшується на 6,8 %) – залежно від видів продукції.

Отже, низький рівень оплати праці в сільському господарстві практично зумовлює відсутність можливостей навіть для простого відтворення робочої сили. І хоч для підприємств досліджуваних областей це поки що не є загрозливою проблемою, оскільки тут є надлишок трудових ресурсів на селі, це не може бути тривалою тенденцією, бо інакше навіть за умови зростання фондозабезпеченості підприємств може статись так, що використовувати ці фонди буде нікому.

Аналіз формування прибутку в сільськогосподарських підприємствах переконує, що темпи росту реалізаційних цін упродовж 2000-2005 років були недостатніми, щоб забезпечити нагромадження необхідних ресурсів відтворення, оскільки собівартість продукції теж зростала. В результаті рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва в Україні за 2005 рік дорівнює лише 14,6 % і не дуже відрізняється по областях. Водночас високою залишається частка збиткових сільськогосподарських підприємств – 36,2% по Україні. Це зумовлює

невідкладність пошуку шляхів підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств.

В дисертації обґрунтовано можливі резерви збільшення ресурсів відтворення в сільськогосподарських підприємствах зазначених областей на основі зростання маси прибутку.

У третьому розділі „**Оптимізація та забезпечення збалансованості ресурсів відтворення**” запропоновано шляхи подолання кризового стану щодо ресурсного забезпечення відтворення в сільськогосподарських підприємствах завдяки дотриманню науково обґрунтованого підходу до розподілу прибутку з урахуванням циклічності коливань їх результативних показників. Зокрема, підкреслюється, що тактичні кроки щодо формування ресурсів відтворення за рахунок такого джерела як прибуток повинні витікати із стратегічного підходу, який полягає в тому, що на споживання використовується мінімальна його сума за кожен рік (вона повинна бути оптимально можливою щодо забезпечення потреб фінансування об’єктивних витрат, пов’язаних із споживанням), незважаючи на різке збільшення у сприятливий, а все перевищення цього мінімального рівня має спрямовуватись на ресурсне забезпечення розширеного відтворення. Зокрема, якщо прийняти середню масу (1122,5 млн.грн.) прибутку за 2000-2001 роки як зазначений мінімум, необхідний для споживання, то його перевищення у 2005 році $(3584,8 - 1122,5) = 2462,3$ млн.грн. цілком обґрунтовано, на нашу думку, можна було б спрямувати на формування ресурсів розширеного відтворення сільськогосподарських підприємств.

Тому в кожному сільськогосподарському підприємстві при формуванні ресурсів відтворення треба виходити не тільки з наявних джерел поточного року, а враховувати якомога тривалішу перспективу із застосуванням прогнозних розрахунків щодо можливостей для цього, адже формування ресурсів розширеного відтворення може бути оптимальним за умови, що відрахування від прибутку для цієї мети здійснюється за перспективним планом на якомога довший період, а не лише тільки за поточними балансами доходів і витрат, як це зараз практикується в більшості сільськогосподарських підприємств.

Застосування перспективного планування зумовлюється циклічністю сільськогосподарського виробництва, яка стосовно ресурсного забезпечення розширеного відтворення проявляється як їх нестача відносно потреби – в несприятливі роки, та відносний надлишок в ті роки, коли сприятливі умови позначились на обсягах виробленої продукції, відтак – на прибутковості діяльності підприємств. Тобто розподіл отриманого прибутку повинен здійснюватись за формулою:

$$\text{ДРВ} = \text{Р} - \text{Сопт},$$

де ДРВ – джерело формування ресурсів розширеного відтворення;

Р – маса прибутку;

Сопт – оптимальна сума фінансування витрат споживання.

Такий підхід передбачає, що формування ресурсів відтворення здійснюється за максимальним наближенням до оптимальної потреби в них, яку визначено у бізнес-плані підприємства. Перспективний період, за який слід враховувати

можливі абсолютні значення прибутку для визначення його частки, що спрямовуватиметься на формування ресурсів розширеного відтворення, на нашу думку, мав би становити 10-15 років, що дозволить повніше враховувати потреби оновлення в першу чергу активної частини основних засобів. В результаті кожного року спрямування грошових потоків для фінансування відтворення повинно відбуватись не за стохастичним принципом прив'язування їх лише до фактичної маси джерел формування ресурсів поточного року, а за вирівняними значеннями такого прогнозного періоду (рис.2).

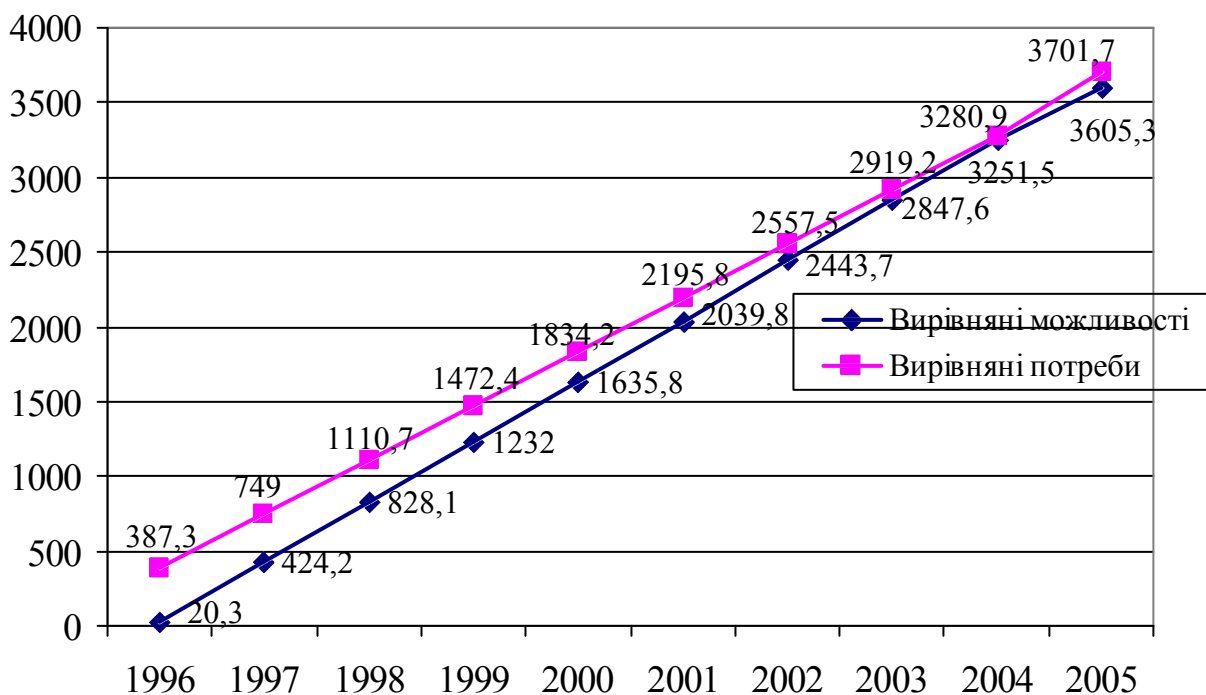

Рис.2. Вирівняні значення потреб і можливостей формування власних ресурсів відтворення у ПОП „Іванівське” Теревовлянського району Тернопільської області, тис.грн.

Розрахунки, виконані за допомогою рівняння прямої, засвідчують, що у ПОП „Іванівське” можна було уникнути надмірних коливань співвідношень між потребами і можливостями формування власних ресурсів відтворення у довготривалому періоді – упродовж 1996-2005 років, хоча загальне співвідношення тут від’ємне, оскільки становить $(18328,3 - 20208,7) = -1880,4$ тис.грн., а тому лише власними коштами забезпечити розширене відтворення навіть у цьому підприємстві, яке є одним із найпотужніших у Тернопільській області, неможливо і для цього необхідне використання інших джерел: кредитів банку або бюджетних асигнувань. Тому в дисертації пропонуються також інші шляхи, які сприятимуть досягненню необхідного рівня ресурсного забезпечення відтворення на сільськогосподарських підприємствах.

Вітчизняна практика поки що не дозволяє накопичувати кошти на депонентських рахунках для забезпечення відтворення у перспективі внаслідок

можливих інфляційних втрат, незважаючи на привабливі дисконтні ставки, бо за тривалий період вартість коштів, вкладених на рахунки в банках, у співвідношенні з матеріальними чинниками відтворення, насамперед технічними засобами виробництва, знижується. Тому виходом із цієї ситуації може бути створення об'єднань за схемою: сільськогосподарські підприємства + заводи з виробництва техніки (тракторів, комбайнів, вантажних автомобілів) та акумулювання вільних коштів перших на банківських рахунках других на добровільних засадах, що реально за умови дотримання паритетності взаємовідносин учасників і застосування таких самих умов депонування коштів, як і в банках. Це дозволить одночасно вирішувати двояку мету: поступове нагромадження коштів окремими сільськогосподарськими підприємствами для здійснення їх разових витрат у значних обсягах для придбання вартісних основних засобів – з одного боку, та формування ресурсів підприємств сільськогосподарського машинобудування – з іншого, адже кризова ситуація негативно позначилася також на розвитку вітчизняної сільськогосподарської машинобудівної промисловості, спричинивши значне скорочення випуску тракторів, сільськогосподарських машин і знарядь.

Такий механізм накопичення коштів сільськогосподарських підприємств дозволяє уникнути посередників при розрахунках, а тому вигідніший, ніж використання депонентських рахунків у банках. Якщо його об'єднати з існуючим порядком бюджетного фінансування придбання складної сільськогосподарської техніки, виробленої вітчизняною промисловістю, то переваги його застосування незаперечні. Адже для того, щоб скористатися бюджетною компенсацією у розмірі 70 % вартості придбаних тракторів, комбайнів, вантажних автомобілів сільськогосподарським підприємствам спочатку треба перерахувати машинобудівному заводу 30 % їхньої вартості, що для більшості з них без нагромадження відповідних коштів упродовж декількох років нереальне.

Тому одним із головних шляхів забезпечення оптимальної збалансованості ресурсів відтворення в сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах є кредитування, оскільки в більшості з них неможливо сформувати власні ресурси для забезпечення хоча б простого відтворення.

При цьому, зважаючи на високу вартість кредитів, одним із важливіших завдань є обґрунтування мінімальних потреб в них, виходячи із визначених на підприємстві пропорцій розширеного відтворення з урахуванням наявності власних ресурсів. У принципі загальна сума кредитів, зважаючи на те, що надаються вони на зворотній основі, не може перевищувати маси власних ресурсів відтворення кожного окремого підприємства.

Таким чином, можна вважати, що збалансованими ресурси відтворення є у випадках, коли сума власних джерел – прибутку, амортизації, виручки від ліквідації основних засобів дорівнює бюджетним асигнуванням та кредитам банку. Однак це не означає, що такий принцип повинен застосовуватися щороку, бо необхідність кредитування виникає у зв'язку з розглянутою циклічністю ефективності сільськогосподарського виробництва, яка спричиняє коливання прибутку підприємств у тривалому періоді. Тому при складанні „Балансу

надходжень і витрат коштів” бізнес-плану в окремі поточні роки можливе відхилення від такої рівності, однак воно не може бути довготривалим і в цілому за певний період (5-10 років) має забезпечуватися дотримання цього принципу збалансованості ресурсів відтворення, незалежно від того, що на конкретних підприємствах числові значення показників будуть різноваріантними, адже вони корелюють з обсягами виробництва сільськогосподарської продукції, її собівартістю, наявністю і ступенем зносу основних засобів тощо.

Разом з тим, поряд із забезпеченням збалансованості ресурсів відтворення на довготривалу перспективу, це необхідно також в кожному поточному періоді, не зважаючи на пропорції співвідношень між власними і залученими коштами, що зумовлює необхідність розробки, поряд із бізнес-планом, детальніших платіжних календарів. Такі платіжні календарі, які по суті є фінансовими бюджетами на визначений період, дозволяють мати оперативну інформацію про наявність та напрями використання ресурсів відтворення, а тому, незважаючи на трудомісткість їх складання, вони повинні застосовуватись на кожному сільськогосподарському підприємстві як доповнення до таблиці бізнес-плану „Баланс надходжень і витрат коштів”, де наводяться узагальнені показники, оскільки кошторисна система збалансованості ресурсів можлива за умови, що вона є складовою загального фінансового плану на поточний рік та на якомога тривалішу перспективу.

Водночас варто мати на увазі, що існуюча форма згаданої таблиці не відображає всіх можливостей сільськогосподарських підприємств щодо забезпечення їх потреби у ресурсах відтворення, бо в ній не розмежовано джерела надходження і витрати грошових коштів за сферами діяльності, а також не враховуються такі швидколіквідні активи як готова продукція.

Раніше в сільськогосподарських підприємствах використовувалася досконаліша форма 22-сг „Рух коштів фонду на капітальні вкладення і капітальний ремонт”, в якій наводився баланс джерел і витрат цього фонду і яка дозволяла збалансовано відображати як потреби у ресурсах відтворення, так і їх забезпечення за всіма складовими. Зокрема, як джерела тут відображалась амортизація, відрахування від прибутку, виручка від ліквідації основних засобів, вартість худоби основного стада, вибракуваної для продажу та відгодівлі, страхові відшкодування за загиблих тварин основного стада, кредити банку, кредиторська заборгованість господарства за капіталовкладеннями. Витрати відображались в розрізі будівництва приміщень і споруд, закладки й вирощування багаторічних насаджень, формування основного стада, придбання основних засобів, капітального ремонту основних засобів тощо. Це давало можливість визначати недовнесення коштів, призначених на капітальні вкладення, або їх перевитрату, а тому таку ж методику варто застосовувати для контролю за збалансованістю ресурсів відтворення й на нинішньому етапі.

З огляду на сучасні реалії в дисертації запропоновано доповнення до таблиці бізнес-плану „Баланс надходжень і витрат коштів” з урахуванням віднесення до ресурсів відтворення швидколіквідних активів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і запропоновано нове вирішення наукової проблеми ресурсного забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах, що дозволяє сформулювати такі висновки:

1. Більшість сільськогосподарських підприємств намагається, навіть за можливості акумулювання вільних коштів для ресурсного забезпечення відтворення у перспективі, використовувати їх відразу ж після надходження на рахунки в банку, щоб запобігти інфляційним втратам. Такий підхід, виправданий з тактичних міркувань не може бути обґрунтованим на перспективу, бо здійснення розширеного відтворення неможливе без накопичення відповідних ресурсів з урахуванням стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

У роботі запропоновано методику вирівнювання ресурсів відтворення і модель їх збалансованого формування з урахуванням циклічності результатів діяльності та стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

2. Порівняно високі темпи інфляції є причиною того, що сільськогосподарські підприємства не здійснюють нагромадження коштів, необхідних для забезпечення відтворення у перспективі, навіть за умови, коли сума отриманих доходів за кожний рік дозволяє це здійснювати.

З метою нівелювання впливу інфляції доцільно створювати промислово-фінансові об'єднання за схемою: сільськогосподарські підприємства + заводи з виробництва техніки (тракторів, комбайнів, вантажних автомобілів) для акумулювання вільних коштів перших на банківських рахунках других із застосуванням таких самих умов депонування, як і в банках. Це дозволить одночасно вирішувати двояку мету: поступове нагромадження коштів окремими сільськогосподарськими підприємствами для придбання основних засобів і формування фінансових ресурсів підприємств сільськогосподарського машинобудування.

3. В економічній науці трактування сутності і змісту ресурсного забезпечення відтворення змішується з забезпеченням відтворення виробничо-технічними ресурсами. В роботі обґрунтовано необхідність їх розмежування і сформульовано авторське тлумачення.

4. Контролювати цільову спрямованість ресурсів відтворення за сучасною методикою відображення неможливо внаслідок відсутності їх системного розмежування. Тому доцільно повернутись до колишнього способу застосування окремих рахунків у банку для зберігання коштів поточної діяльності та призначених для капітальних інвестицій.

5. Специфічні особливості виробництва в сільськогосподарських підприємствах зумовлюють те, що визначення прибутку тут можливе лише після завершення виробничого циклу, у той час як кошти від реалізації отриманої продукції надходять у процесі його здійснення. Цю особливість формування ресурсів відтворення необхідно враховувати при забезпеченні контролю за їх раціональним використанням.

6. У дисертації доведено, що до ресурсів відтворення в сільськогосподарських підприємствах треба відносити також і швидколіквідні активи, які не проходять грошової стадії кругообороту: товарне зерно, тварини на вирощуванні та відгодівлі, цукор тощо, оскільки вони використовуються для придбання будівельних матеріалів, техніки, оплати праці в капітальному будівництві, тобто виконують таку ж роль у забезпеченні відтворення, як і кошти.

7. Часто вживане словосполучення „амортизаційний фонд” може бути вірним лише щодо розуміння амортизації як джерела формування ресурсів простого відтворення, але в жодному разі не стосовно власне ресурсів, що спрямовуються на цю мету, бо основні засоби можна придбати у тому разі, коли у підприємства є в достатньому обсязі кошти, а не тому, що створено якийсь фонд. Відмінності амортизації як джерела простого відтворення та сформованих внаслідок її нарахування ресурсів для цього (коштів чи швидколіквідних активів) особливо помітні, коли підприємство є збитковим, а тому певна частка нарахованої амортизації не покривається доходами від реалізації, отже вона не перетворюється у ресурси відтворення.

8. Оптимізація формування прибутку можлива за умови застосування обґрунтованих методів нарахування амортизації, оскільки вона є складовою собівартості продукції (робіт, послуг), а між цими джерелами ресурсного забезпечення відтворення існує тісний взаємозв'язок. Отже, застосовуючи різні методи нарахування амортизації, передбачені П(С)БО 7 „Основні засоби”, можна активно впливати на формування прибутку.

9. Механізм кредитування сільськогосподарських підприємств має бути удосконалений, бо доступ до пільгових кредитів мають не всі, а сума бюджетної компенсації на сплату відсотків за користування кредитами не відіграє суттєвої ролі у формуванні ресурсів відтворення. Разом із тим повинно дотримуватись оптимальне співвідношення між джерелами формування ресурсів, а тому можливості використання як кредитів банку, так і бюджетних асигнувань мають бути доступними практично кожному підприємству, якщо це диктується об'єктивними потребами розширеного відтворення.

10. Одним із вирішальних напрямів подолання кризової ситуації в сільськогосподарських підприємствах щодо формування ресурсів простого й розширеного відтворення на найближчу перспективу, крім залучення кредитів банку та розширення бюджетного фінансування, може бути вишукування додаткових резервів збільшення власних джерел. Зокрема, в першу чергу необхідно здійснити такі заходи, які дозволять порівняно швидко забезпечити нарощування маси прибутку – головного джерела формування власних ресурсів. У сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей одним із таких резервів є уведення в оборот вилучених внаслідок кризи площ ріллі, яка придатна для використання без шкоди для екології, та збільшення завдяки цьому обсягів сільськогосподарської продукції в поєднанні з ефективним використанням матеріальних чинників виробництва. Наведені в дисертації розрахунки засвідчують, що завдяки цьому маса прибутку сільськогосподарських підприємств Тернопільської області може бути збільшена на 0,5-0,6 млн. грн. у розрахунку на рік.

СПИСОК

опублікованих наукових праць за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях

1. Хомин (Летягіна) І.П. Управління джерелами відтворення на сільськогосподарських підприємствах: регіональний підхід // Агроінком. – 2005. – №5-6. – С.56-58.
2. Хомин І.П. Формування фінансових ресурсів відтворення у сільськогосподарському виробництві // Агроінком. – 2006. – №1. – С.66-68.
3. Хомин І.П. Розширене відтворення та особливості його фінансового забезпечення в сільськогосподарських підприємствах // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №3. – С.110-115.
4. Хомин І.П. Резерви збільшення прибутку в сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК. – 2006. – №4. – С.91-95.
5. Хомин І.П. Організація контролю за раціональним використанням фінансових ресурсів відтворення на сільськогосподарських підприємствах // Зб. наук. праць. Випуск 14. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т.2. – С.176-178.

Тези доповідей

6. Хомин І.П. Забезпечення відтворення в аграрному секторі економіки на шляху трансформації до ринкового середовища // Економіка України: шлях трансформації до ринкового середовища: Матеріали наук.-практ. конф. Тернопіль, 8 грудня 2005 р. – Тернопіль, 2005. – С.43-48.
7. Хомин (Летягіна) І.П. Методичні проблеми дослідження формування ресурсів відтворення на сільськогосподарських підприємствах // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці: Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Житомир, 3-5 берез. 2005 р. – Житомир, 2005. – Ч.2. – С.119-122.
8. Хомин (Летягіна) І.П. Фінансове забезпечення простого й розширеного відтворення на підприємствах аграрної сфери // Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк, 3-5 червня 2005р. – Луцьк, 2005. – С.412-414.
9. Хомин І.П. Дослідження тенденцій відтворення виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: Зб. тез доповідей Третьої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. Тернопіль, 23-24 лютого 2006 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – Ч.1. – С.411-413.
10. Хомин І.П. Фінансові ресурси як чинник інтенсифікації сільськогосподарського виробництва // Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів, магістрів та студентів. Харків, 11-12 квітня 2006 р. – Х., 2006. – С.193-194.

АНОТАЦІЯ

Хомин І.П. Ресурсне забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (економіка

сільського господарства і АПК). – Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки” УААН, Київ, 2007.

У дисертації викладено результати проведеного дослідження проблеми ресурсного забезпечення відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Досліджено тенденції відтворення у сільському господарстві, доповнено трактування сутності та змісту ресурсного забезпечення відтворення.

На основі аналізу структури ресурсного забезпечення простого і розширеного відтворення запропоновано методика вирівнювання ресурсів відтворення з урахуванням циклічності результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та розроблено модель, яка забезпечує їх збалансоване формування, визначено шляхи оптимізації формування ресурсів відтворення та застосування протинфляційних заходів, розроблено пропозиції з подолання кризової ситуації щодо ресурсного забезпечення простого і розширеного відтворення у сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей, удосконалення механізму їх кредитування і бюджетної підтримки для забезпечення розширеного відтворення в галузі, обґрунтовано методика контролю за цільовим використанням ресурсів відтворення, яка дозволяє уникнути імобілізації коштів для цієї мети.

Ключові слова: просте і розширене відтворення, ресурсне забезпечення, структура, оптимізація, вирівнювання, збалансоване формування ресурсів відтворення, методика контролю.

АННОТАЦИЯ

Хомин И.П. Ресурсное обеспечение воспроизводства в сельскохозяйственных предприятиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (экономика сельского хозяйства и АПК). – Национальный научный центр „Институт аграрной экономики” УААН, Киев, 2007.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических вопросов, связанных с проблемой ресурсного обеспечения воспроизводства в сельскохозяйственных предприятиях. Выполненные разработки направлены на усовершенствование формирования ресурсов простого и расширенного воспроизводства.

В ней освещены теоретические основы воспроизводства и особенности его ресурсного обеспечения. На основе обобщения взглядов отечественных и зарубежных учёных-экономистов определена сущность ресурсного обеспечения воспроизводства.

Разработана модель, использование которой позволит обеспечить сбалансированное формирование ресурсов воспроизводства, определены пути оптимизации формирования ресурсов воспроизводства, обосновано применение протинфляционных мер при этом, разработаны предложения по преодолению кризисной ситуации в ресурсном обеспечении простого и расширенного воспроизводства в сельскохозяйственных предприятиях, усовершенствованию механизма их кредитования и бюджетного финансирования для обеспечения

расширенного воспроизводства в отрасли, обоснована методика контроля целевого использования ресурсов воспроизводства, позволяющая избежать иммобилизации средств для этой цели.

Посредством анализа тенденций воспроизводственных процессов на примере сельскохозяйственных предприятий Ивано-Франковской, Львовской, Тернопольской областей установлено, что проблема ресурсного обеспечения является неотлагательной, поскольку износ их материально-технической базы приближается к критическому уровню. Выявлено, что особенностью современной ситуации в сельском хозяйстве является противоречие: осуществление экстенсивного типа расширенного воспроизводства принципиально неприемлемо, однако оно в большинстве случаев характерно для сегодняшней ситуации в отрасли, поэтому ресурсы используются нерационально, поскольку неизменная техническая основа производства обуславливает его высокую затратность. Вследствии этого повышается себестоимость продукции, уменьшается масса прибыли и, таким образом, создаётся замкнутый круг, что не позволяет преодолеть кризисное состояние в большинстве сельскохозяйственных предприятий.

С целью решения этой проблемы в диссертации обоснована система мер, направленная на улучшение ресурсного обеспечения воспроизводства в сельскохозяйственных предприятиях благодаря соблюдению научно обоснованного подхода при распределении прибыли с учётом цикличности колебаний их результативных показателей. Подчёркнуто, что тактические шаги при формировании ресурсов воспроизводства за счёт такого источника как прибыль должны исходить из стратегического подхода, состоящего в том, что на потребление используется её минимальная сумма за каждый год (она должна быть оптимально возможной применительно обеспечения потребностей финансирования объективных расходов, связанных с потреблением), несмотря на резкое увеличение в благоприятный, а все превышения этого минимального уровня должны направляться на ресурсное обеспечение расширенного воспроизводства.

Предложено методику формирования ресурсов воспроизводства в каждом сельскохозяйственном предприятии с учётом не только наличных источников текущего года, а как можно более длительной перспективы с применением прогнозных расчётов на основании перспективных планов развития сельскохозяйственных предприятий, позволяющей сгладить цикличность результативности производства, проявляющуюся применительно к составлению текущих балансов ресурсов воспроизводства как их недостаток в неблагоприятные годы и относительный излишек – в благоприятные.

В диссертации предлагаются также другие пути, которые будут содействовать достижению необходимого уровня ресурсного обеспечения воспроизводства в сельскохозяйственных предприятиях, в частности создание объединений по схеме: сельскохозяйственные предприятия + заводы по производству техники и аккумуляирование свободных средств первых на банковских счетах вторых на добровольной основе. Это позволит одновременно решать двоякую цель: постепенное накопление средств отдельными

сельскохозяйственными предприятиями для осуществления их единовременных расходов в значительных объёмах для приобретения стоимостных основных средств – с одной стороны, и формирования ресурсов предприятий сельскохозяйственного машиностроения – с другой, ибо кризисная ситуация негативно повлияла также на развитие отечественной сельскохозяйственной машиностроительной промышленности, став причиной значительного сокращения выпуска тракторов, сельскохозяйственных машин и орудий.

Такой механизм накопления средств сельскохозяйственных предприятий позволяет обойтись без посредников при расчётах, поэтому более выгодный, чем использование депонентских счетов в банках. Если его объединить с существующим порядком бюджетного финансирования приобретения сложной сельскохозяйственной техники, произведенной отечественной промышленностью, то преимущества его использования очевидны.

Выполненное исследование и разработанные на его основе рекомендации позволяют существенно улучшить ресурсное обеспечение сельскохозяйственных предприятий как за счёт внутренних, так и внешних источников.

Ключевые слова: простое и расширенное воспроизводство, ресурсное обеспечение, структура, оптимизация, выравнивание, сбалансированное формирование ресурсов воспроизводства, методика контроля.

ANNOTATION

Iryna Homyn. Resource supply of reproduction in agricultural enterprises. – Manuscript.

A thesis for the Scholarly Degree of the Candidate of Economics in specialty 08.00.04 – Economy and Management of Enterprises (economy of agriculture and APC). – National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy" Ukrainian Academy of Agrarian Sciences. – Kyiv, 2007.

In the thesis there were presented the results of given research within the problem of resource supply of reproduction on agrarian ventures.

The author investigated the reproduction trends in agriculture and specified the resource supply of recreation.

Basing the structural analysis of resource supply of simplified and extended reproduction there were suggested the methods to equalize reproduction resources with the cycles of agrarian ventures output to be taken into account and a model to provide their balanced supply. The author had also spotted the optimum ways to pile up the reproduction resources and to apply counter-inflation measures at the moment as well as elaborated her proposals concerning eliminating the crisis influence upon resource supply of simplified and extended reproduction at agrarian ventures in Ternopil, Lviv and Ivano-Frankivsk regions and modernization of loan and governmental support to provide an extended reproduction in agriculture. There were also verified the methods of controlling after pre-determined utilization of reproduction funds that allows avoiding the immobilization of the funds.

Key-words: simplified and extended reproduction, resource supply, structure, optimization, equalization, balanced piling up of reproduction resources, methods of control.

Підписано до друку 22.08.2007. Формат 60x90 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 104.

Видання та друк – Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”,
03127, м. Київ-127, вул. Героїв Оборони, 10

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.